

STRUKTURA ZEMLJIŠKEGA GOSPOSTVA S POMOČJO SODOBNE INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Borut Holcman *

UDK: 34(091):004.3

Borut Holcman: Struktura zemljiškega gospostva s pomočjo sodobne informacijske tehnologije. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 1/2002, št. 1, str. 317 - 321.

Izvirnik v slovenščini, izvleček v slovenščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Avtor, kot uporabnik arhivskega gradiva, v svojem prispevku razpravlja o odnosih arhivist - uporabnik, klasična uporaba arhivskega gradiva - klasična uporaba arhivskega gradiva na sodobnem nosilcu informacij.

UDC: 34(091):004.3

Borut Holcman: The Structure of Dominion with the Help of Modern Information Technology. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 1/2002, No. 1, pp. 317 - 321.

Original in Slovenian, abstract in Slovenian and English, summary in English.

In his article, the author as a user of archival materials deals with the relations between archivists and users on one hand and relations between classical usage of archival materials and classical usage of archival materials on the contemporary media on the other hand.

UVOD

Sodobna informacijska tehnologija je toliko napredovala, da si lahko raziskovalec omisli čitalnico arhiva kar v svoji pisarni. Seveda je pred tem potreben obisk arhiva in vsaj minimalno upoštevanje vseh predpisov, ki se nanašajo na uporabo, publiciranje in navajanje arhivskega gradiva v raziskovalčevem izdelku.

Kdor v tem sestavku pričakuje rešitev problema, napovedanega v naslovu, bo žal razočaran. Take rešitve namreč ni. Povedati pa je potrebno, da sodobna informacijska tehnologija omogoča nekatere postopke in procese, o katerih bo potrebno v arhivih sprejeti vsaj neka osnovna merila, oziroma vsaj konsenz v zvezi z uporabo arhivskega gradiva na način, kakor ga želim predstaviti.

SODOBNA INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA IN NEKATERI POSTOPKI

Dollar v svojem delu o vplivih informacijskih tehnologij na arhivske principe in metode¹ opozarja na zahteve, ki jih postavlja razvoj informacijske tehnologije in s

* Mag. Borut Holcman, asistent, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru, Mladinska 9, 2000 Maribor, Slovenija.

¹ Prim. Charles M. Dollar, *Die Auswirkungen der Informationstechnologien auf archivische Prinzipien und Methoden, Veröffentlichungen der Archivschule Marburg, Nr. 19, Marburg 1992, str. 7 sl.*

tem terja "fleksibilnost, prilagodljivost in aktualnost". Seveda je trditev vezana na sodobne procese vodenja in upravljanja, kaj malo pa ima skupnega z zgodovinskimi procesi, ki so zaključeni. Zato se z vso upravičenostjo postavlja vprašanje, kaj ima s tem opraviti proces upravljanja zemljiškega gospostva in strukture delovanja, ki je bilo ukinjeno z dekretom leta 1848.² Z vidika arhivista skoraj ničesar, z gledišča uporabnika zelo veliko. Kot uporabnik, konkretno kot asistent za področje pravne zgodovine, v pedagoškem procesu nujno odgovorjam na vprašanje razvoja upravnih postopkov in seveda na vprašanje fleksibilnosti, prilagodljivosti in aktualnosti, oziroma o racionalizaciji poslovanja v času globalizacije, ki zahteva transparentnost in primerljivost ob upoštevanju razvoja. Predvsem, kaj lahko pridobimo iz poznavanja zgodovinsko izpričanih postopkov.

Izhodišče celotne razprave predstavlja metoda in nenehno postavljanje vprašanja o upravičenosti samega predmeta pravna zgodovina. Na zastavljeno vprašanje je po mojem mnenju in izkušnji mogoče odgovoriti, oziroma vsaj eden izmed nosilnih odgovorov je v arhivskem gradivu - v virih.

Dobro poznavanje in municiozna uporaba arhivskega gradiva omogoča, da tako, kakor si je to prizadeval Janko Polec, pride do prikazovanja "pravnozgodovinskega razvoja ..., kakor je bil".³ K temu zavezuje pravnozgodovinska metoda, ki od raziskovalca zahteva zanesljivih prič, ki jo najdevam v zgodovini kot empirični znanosti. Sodobnim znanostim je najbližji eksperiment in eksperimentalno, zato tudi znotraj predmeta pravna zgodovina ni mogoče mimo tega dejstva. Odličen odgovor na "eksperimentalno" v tem primeru predstavlja prav "dobro poznavanje in municiozna uporaba arhivskega gradiva".⁴ Naj navedem primer: sodobna nomotehnika⁵ bi v marsičem skrajšala nastajanje zakonskih predlogov in definiranje posameznih členov, če bi vsaj malo upoštevala pravno zgodovino. Primer je vzet iz kazenskega zakonika, ki v členih od 22. do 24. obravnava Poskus kaznivega dejanja in njegovo kaznovanje.⁶ Za definiranje so potrebni trije členi, vendar je to še vedno zelo racionalno, zgodovina nomotehnike kaže, da so za definiranje uporabili od osmih členov (CCTh - Anmaßung - 1768), do enega samega člena (CCC - Straff vnndeständner Missetatt - 1532).

Sedaj lahko že odgovorimo na vprašanje, napovedano v naslovu - struktura zemljiškega gospostva v/s pomočjo sodobne informacijske tehnologije. Obravnavano

² Grundentlastungspatent 1848, PuK 7.9.1848.

³ Prim. Sergij Vilfan, Zgodovinska pravotvornost in Slovenci, Pravna obzorja, CZ, Ljubljana 1996, str. 84-85; prim. še: isti, Janko Polec, v: ZČ 10-11 (1956-57), str. 315-324.

⁴ Prim. Franz Wieacker, Ausgewählte Schriften, 1. zv., Methodik der Rechtsgeschichte, izd. Dieter Simon, Frankfurt am Main 1983, str. 27 sl.

⁵ Nauk o pisanju zakonskih predlogov.

⁶ Poskus kaznivega dejanja. Poskus: 22. člen (1) Kdor je izvršitev naklepnega kaznivega dejanja začel, pa ga ni dokončal, se kaznuje za poskus, če gre za kaznivo dejanje, za katero se sme po zakonu izreči tri leta zapora ali hujša kazen; za poskus drugih kaznivih dejanj pa samo tedaj, če zakon izrecno predpisuje, da je kazniv tudi poskus.

(2) Storilec se kaznuje za poskus v mejah kazni, predpisane za kaznivo dejanje, lahko pa tudi mileje.

Nepripravljen poskus 23. člen Storilcu, ki poskuša storiti kaznivo dejanje z nepripravljenim sredstvom ali proti nepripravljenemu predmetu, se sme odpustiti kazen.

Prostovoljni odstop 24. člen (1) Storilcu, ki je poskusil izvršiti kaznivo dejanje, pa je prostovoljno odstopil od njegove izvršitve, se sme odpustiti kazen.

(2) Če storilec prostovoljno odstopi od izvršitve kaznivega dejanja, se kaznuje za tista dejanja, ki pomenijo kakšno drugo samostojno kaznivo dejanje.

je mogoče gledati vsaj z dveh vidikov, in sicer kot sistem, znan in uporabljan predvsem v arhivskih institucijah, in drugi vidik, ki ga je mogoče opravičiti z vidika uporabnika, z vidika arhiva in arhivskega strokovnjaka manj - *čitalnica arhiva v raziskovalčevem kabinetu*.

O prvem ne bi izgubljal preveč besed, čeprav je sestavni del drugega, vendar je to vsebina že za kako drugo razpravo. Za drugi del bo potrebno pridobiti konsenz arhivistične javnosti.

Zakaj gre?

Za uporabnika veljajo pravila, ki so več ali manj določena, in o njih na tem mestu ne bi razpravljajal. Vedeti je potrebno le toliko, da gre za pravila igre, ki jih kot uporabnik ne smem kršiti, kajti v naslednjem trenutku sem lahko sam med prizadetimi - se pravi, gre za pravila, določena v 11. členu, drugi odstavek Zakona o varovanju osebnih podatkov.⁷

Poleg varovanja osebnih podatkov je seveda potrebno poskrbeti tudi za zavarovanje samega arhivskega gradiva, le-to mora biti v interesu tako arhivista, kakor uporabnika. Zavarovati arhivsko gradivo? Najbolj je zavarovano, če je v depoju ob primerni temperaturi in uporabnik ne pride z njim v stik. Dražja varianta je, da arhiv poskrbi za varnostno kopiranje na različne nosilce (mikrofilm, skeniranje, itd.).⁸ Namen arhivske čitalnice pa ni ravno v skladu z zgornjo hipotezo. Srednja varianta, ki jo tudi sam zagovarjam, je sestavljena iz dveh delov, in sicer:

1. klasičnega obiska čitalnice arhiva in
2. v kabinetu raziskovalca, obdelava in priprava arhivskega gradiva za razpravo ter priprava varnostne kopije za arhivsko čitalnico.

KLASIČEN OBISK ČITALNICE

Kakor vsak uporabnik, je tudi raziskovalec dolžan potrkati na vrata arhiva in arhivske čitalnice, vendar je med "navadnim"⁹ obiskovalcem in raziskovalcem velika razlika.

Raziskovalec, kakor si ga sam predstavljam in mu želim biti tudi podoben, mora biti v času sodobne informatizacije opremljen vsaj s prenosnim računalnikom in digitalnim fotoaparatom. To mislim, da je osnovna oprema, kakor so bili v času klasične uporabe arhivskega gradiva svinčnik, papir in rokavčki.

Da je potreben osebni računalnik, o tem ne dvomi nihče, kaj pa početi z digitalnim fotoaparatom? Fotografirati.

Arhivsko gradivo, ki ga za svoje delo uporablja raziskovalec, je potrebno uporabljati z vso previdnostjo, do gradiva se obnašati vsaj kot "dober gospodar".

⁷ Upravljavec lahko posreduje osebne podatke uporabniku, ki ni uporabnik osebnih podatkov, po tem zakonu samo, če ta namerava uporabljati osebne podatke za statistične ali znanstveno-raziskovalne namene, v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov.

⁸ Naj navedem samo nekaj dostopne literature v slovenskem jeziku: Peter Pavel Klasinc, *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*, Maribor 1992; Miroslav Novak, *Računalnik v arhivu, aspekti uporabe sodobne informacijske tehnologije*, Maribor 1993. V tujem jeziku mi je bil na voljo Charles M. Dollar, *Die Auswirkungen der Informationstechnologien auf archivische Prinzipien und Methoden*, *Veröffentlichungen der Archivschule Marburg*, Nr. 19, Marburg 1992.

⁹ Seveda ne gre za podcenjevanje, temveč za igro besed - uporabnik arhivske čitalnice ni samo znanstvenik-raziskovalec, temveč tudi uporabnik, ki arhivsko gradivo uporablja zgolj v zasebne namene.

Stroški mikrofilma so visoki, stroški kopiranja bi bili znosni, vendar pa obstaja nevarnost negativnih vplivov umetne svetlobe in toplote na nosilec informacij - v tem primeru gre seveda za papir, ki je gotovo kar nekajkrat starejši od raziskovalca.

Digitalna tehnologija omogoča nov pristop.

OBISK ČITALNICE MALO DRUGAČE

Če preskočim vse postopke, ki so potrebni, da raziskovalec dobi zelen fond na svojo mizo v čitalnici, sem sedaj v mislih pri arhivskem gradivu in opremi, ki jo je raziskovalec prinesel s seboj - računalnik in digitalni fotoaparati.

V uvodu sem uporabil beseda racionalizacija. Na tem mestu se vračam k temu izhodišču. Pred seboj imam arhivsko gradivo, katerega lahko obdelam na dva načina obdelati, in sicer klasično, da prepisem informacije preko tipkovnice neposredno v računalnik, ali pa ga s pomočjo fotografske digitalne tehnologije posnamem in shranim kot original v digitalni obliki v računalniku.

Za prepisovanje informacij vemo vsi, da smo zmotljivi, lahko se nam pa primeri, da smo v naglici prepisali kaj napačno ali celo kaj izpustili in se nam bo v nadaljevanju raziskave prav tisto izpuščeno zdelo zelo pomembno. Ne preostane nam nič drugega, kakor, da ponovno polistamo po arhivskem gradivu. Predstavljajte si, koliko postopkov je pri tem potrebno ponoviti.

Prav tako je potrebno na tem mestu poudariti, da je klasična uporaba gradiva omejena le na določen čas, to je, na čas, ko je čitalnica odprta.

Digitalizirano gradivo - prednosti. Ne mislim hvaliti konja, ki ga imam, rad bi samo prikazal stvari, ki so se mi zdele pomembne pri tem.

1. *Varovanje arhivskega gradiva.* Ob digitaliziranju ne nastaja toliko negativnih vplivov, kolikor bi jih lahko nastalo ob nenehnem listanju in primerjanju informacij, saj vemo, da ponavadi raziskovalec ne uporablja rokavic - potne roke. Digitalizirati je mogoče ob naravni svetlobi, tako ne pride do prekomerne osvetlitve, in pri sobni temperaturi, tako tudi ne pride do pregrevanja in delnega termičnega vpliva na nosilce informacij. Ob zaključku in dokončni obdelavi navadno nastane zaradi varovanja digitalnih informacij CD, ki ga je mogoče narediti v več kopijah in gotovo je to tudi prednost samega postopka.
2. *Uporaba arhivskega gradiva.* Kakor že omenjeno, je manj vplivov na same nosilce informacij, hkrati pa je raziskovalec dolžan, in menim, da s tem vsi soglašamo, pripraviti v dogovoru z arhivom kopijo digitaliziranega arhivskega gradiva za čitalnico arhiva, ki ima tako možnost ponuditi arhivsko gradivo na način, ki je originalu zelo enak, pa hkrati do originala zelo odgovoren.
3. *Prednosti.* Prednosti takega pristopa je več, in sicer:
 - raziskovalec je v arhivski čitalnici krajši čas, s tem je čitalnica na voljo več obiskovalcem,
 - raziskovalcu je digitalna oblika zapisa arhivskega gradiva nenehno na voljo, saj ni več vezan na odpiralni čas čitalnice,
 - zaradi nenehnega dostopa do arhivskega gradiva lahko permanentno preverja svoja spoznanja z informacijami, ki jih hrani arhivsko gradivo, in mu zato ni potrebno obremenjevati strokovnih delavcev v arhivu in arhivske čitalnice.

SKLEP

Čas je denar. Sodobna družba vedno bolj zahteva fleksibilnost, prilagodljivost in aktualnost, in to na čim bolj racionalen način. Sami vemo, da je denarja vse manj. Priti do novih spoznanj, je mogoče na več načinov, enega sem skušal prikazati. Ta je preverjen - na tak način namreč delam sam. Do sedaj še nisem naletel na ovire, vendar pa bi rad opozoril vse, ki ste kakorkoli povezani z delom v arhivih, lahko se zgodi, da bo kdo izmed vas v takem načinu videl zase konkurenco - prazna čitalnica. Ne bo mogoče v končno poročilo zapisati tako zelene številke obiskov, minister pa ravno to pričakuje od vas.

Drugi problem predstavlja digitaliziranje arhivskega gradiva. Koliko se sme digitalizirati, da ne bo v nasprotju s predpisi - saj veste, avtorsko pravo zna zagreniti še tako pozitivno mislečega človeka.

Kot tretje pa bi rad poudaril, da me je preučevanje strukture zemljiškega gospodarstva naučilo nekaj, kar sem vseskozi čutil kot primanjkljaj in vendar upal, da bom našel - namreč, vzajemnost odnosa med zemljiškim gospodarstvom in podložnikom. Ta odnos je bil ukazano, spoštovati sta ga bili dolžni obe strani.

Vzajemnost, arhivske institucije in arhivistov na eni in raziskovalcev na drugi strani, bi morala biti fevdalni vzajemnosti enaka ali vsaj podobna, kaj nam bodo sicer dobro urejeni arhivi in nedostopni arhivi?

SUMMARY

THE STRUCTURE OF DOMINION WITH THE HELP OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGY

A dominion was obliged to operate in the sense of the criterion "*Schutz und Schirm*" and acting in accordance with it was a duty, not a self-will, according to the landlord's law. The structure of a dominion can be researched only on the basis of archival materials. It originated from the mutual connection between a landlord and a tenant.

Being aware of all the above mentioned presumptions, in the article I am concerned with the archival and legal history methodological approach. Methodology of the archival work is more or less known but researchers' approach can vary one from another. In the field of the legal history approach a researcher has to be familiar to the methodology of the archival science and to the whole implements of "his own" science.

Contemporary information technology in this case is only "*ancilla*" which can be placed between a researcher and an archivist or vice versa as either something positive expressing their cooperation or as something negative expressing their competitive position.